

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС

№ 3
2021

Зареєстровано Державним комітетом телебачення і радіомовлення України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: Серія КВ № 15252-3824Р
від 22.06.2009 р.

Виходить з 1997 р. До 2006 р. – “Вісник Одеського інституту внутрішніх справ”. Щоквартальник

Засновник:
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІ СПРАВИ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:
Кузніченко С.О.,
доктор юридичних наук, професор

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:
Катеринчук І.П.,
доктор юридичних наук, доцент

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР:
Домброван Н.В.,
начальник відділу організації наукової роботи

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Аброськін В.В., кандидат юридичних наук
Албул С.В., кандидат юридичних наук, доцент
Бондар В.В., кандидат юридичних наук
Галунько В.В., доктор юридичних наук, професор
Ізбаш К.С., кандидат юридичних наук, доцент
Ісмайлов К.Ю., кандидат юридичних наук
Конопельський В.Я., доктор юридичних наук, доцент
Легеза Є.О., доктор юридичних наук, професор
Легеза Ю.О., доктор юридичних наук, доцент

Миронюк Р.В., доктор юридичних наук, професор
Резніченко С.В., кандидат юридичних наук, професор
Тильчик В.В., кандидат юридичних наук, доцент
Шкута О.О., доктор юридичних наук, доцент
Vlad Vernyhora, L.L.M., BA (Hons), MA, DSocSc
(Tallinn, Estonia)
Hans-Joachim Schramm, Prof. Dr. habil.
(Wismar, Germany)

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

Друкується за рішенням
Вченої ради
Одеського державного університету
внутрішніх справ
Протокол № 2 від 08.10.2021 р.

*На підставі Наказу Міністерства освіти
та науки України № 627 від 14.05.2020 р.
(додаток 2) журнал включено до Переліку
наукових фахових видань України категорії «Б»
у галузі юридичних наук
(081 «Право», 293 «Міжнародне право»).*

Друковані матеріали виражають позицію
авторів, яка не завжди поділяється редакційною
колегією. Відповідальність за зміст статті,
достовірність фактів, статистичних даних,
точність викладеного матеріалу покладається
на авторів або осіб, які його подали.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату
за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії
Plagiat.pl.

Повне або часткове передрукування матеріалів,
виданих у журналі “Південноукраїнський
правничий часопис”, допускається лише
з письмового дозволу редакції.
При передрукуванні матеріалів посилання
на “Південноукраїнський правничий часопис”
обов’язкове.

Вимоги до авторських оригіналів статей

Обсяг статті має бути обсягом від
12 до 20 сторінок, включаючи ілюстрації,
таблиці, графіки, список використаних джерел.
Стаття повинна містити назву, анотації та ключові
слова українською та англійською мовами.
Середній обсяг кожної анотації має бути не менш
як 1800 знаків.

Технічні вимоги:

- поля верхні та нижні, ліві і праві – 2,0 см.
- міжрядковий інтервал – 1,5
- шрифт «Times New Roman» – 14
- абзацний відступ – 0,5 см.
- текст вирівнюється по ширині.

Посилання на джерела необхідно робити
по тексту у квадратних дужках із зазначенням
номерів сторінок відповідно джерела.

Список використаних джерел подається
наприкінці статті в порядку згадування
джерел та має бути оформлений відповідно
до існуючих стандартів бібліографічного опису
(див.: розроблений в 2015 році Національний
стандарт України ДСТУ 8302:2015 «Інформація
та документація. Бібліографічне посилання.
Загальні положення та правила складання».

Адреса редакції

Україна, 65014, м. Одеса, вул. Успенська, 1
тел. (048) 738-06-13
E-mail: editor@sulj.oduvs.od.ua
Веб-сайт: www.sulj.oduvs.od.ua

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НЕФОРМАЛЬНИХ МОЛОДІЖНИХ УГРУПОВАНЬ В УКРАЇНІ

Конопельський В. Я., Агапова К. В.

З урахуванням ретроспективного аналізу діяльності радикальних рухів в Україні виокремлено три основних етапи становлення та розвитку молодіжних угруповань, трансформація яких пов'язана як з об'єктивними закономірностями організації й проведення культурно-масових заходів, так і характером суспільно-політичних процесів у державі в різні історичні періоди. Наслідками поширення в суспільстві молодіжного руху як соціального феномена є зростання масштабів групових порушень громадського (публічного) порядку, збільшення кількості актів вандалізму та застосування насильства, знищення й пошкодження чужого майна. Особливістю сучасних молодіжних угруповань в Україні є те, що, з одного боку, вони сформовані на основі радянських традицій, а з іншого, – їм притаманні ознаки британської та польської моделей, зокрема і щодо чіткої ієрархічної побудови та поширення специфічної субкультури.

Гакери («зламувачі») є новим типом молодіжної субкультури. По суті в Україні вона тільки формується у зв'язку із нерозвиненістю інформаційних комунікацій і комп'ютеризації. У спеціалізованому середовищі поняття «гакер» має доволі вузьке значення. Цим терміном зазвичай називають комп'ютерного злочинця, який «зламує» сайти, обманює банківські системи охорони, запускає в мережу віруси. Субкультура гакерів перебуває на етапі становлення.

Термін «кракер» точніше передає західне розуміння цієї субкультури. Кракери - це ті, хто робить світ віртуальної реальності доступним для всіх бажаючих. Переважно вони ламають захисні коди на ліцензійних іграх, роблять доступними платні сайти й Інтернет. Існують так само ламери і геймери. Перші проводять значну частину свого часу біля комп'ютера, але не мають досить знань про нього, інші є фанатами віртуальних ігор. Саме другий тип може претендувати на статус молодіжної субкультури.

На підставі дослідження історичних документів та нормативно-правових актів виокремлено основні етапи становлення феномена вітчизняного неформального молодіжного угруповання: перший (1980-ті – 1991 рр.) характеризується зародженням радянського/українського молодіжного середовища в умовах тиску моностилістичної культури й активної протидії такому руху з боку держави та суспільства; другий (1991-2000 рр.) пов'язаний з унормуванням, структу-

руванням та формальним відокремленням молодіжних угруповань, чому сприяли популяризація світових практик засобами масової інформації, ескалація соціальної агресії; третій – сучасний етап розвитку молодіжного руху – відрізняється чіткою груповою ієрархією та виникненням специфічної субкультури (групові традиції спільної діяльності, специфічний сленг, елементи зовнішньої атрибутики тощо).

Ключові слова: молодь, угруповання, молодіжний рух, генеза.

Konopelskyi V. Ya., Ahapova K. V. Historical and legal prerequisites for the origin and development of informal youth groups in Ukraine

Taking into account the retrospective analysis of the activities of radical movements in Ukraine, three main stages of formation and development of youth groups are identified periods. The consequences of the spread of the youth movement in society as a social phenomenon are the growing scale of group violations of public order, increasing the number of acts of vandalism and violence, destruction and damage to property. The peculiarity of modern youth groups in Ukraine is that, on the one hand, they are formed on the basis of Soviet traditions, and on the other - they have features of the British and Polish models, in particular on a clear hierarchical structure and spread of specific subcultures.

Hackers are a new type of youth subculture. In fact, in Ukraine it is only being formed due to the underdevelopment of information communications and computerization. In a specialized environment, the term "hacker" has a rather narrow meaning, this term is usually used to describe a computer criminal who "hacks" sites, cheats banking security systems, launches viruses. The hacker subculture is in its infancy.

The term "cracker" more accurately conveys the Western understanding of this subculture. Crackers are those who make the world of virtual reality accessible to anyone. Mostly they break security codes on licensed games, make paid sites and the Internet available. There are also lamers and gamers; the former spend much of their time at the computer but do not have enough knowledge about it, the latter - fans of virtual games. It

is the second type that can claim the status of a youth subculture.

Based on the study of historical documents and regulations, the main stages of the phenomenon of domestic informal youth groups are identified: the first (1980s - 1991) is characterized by the emergence of the Soviet / Ukrainian youth environment, under pressure of monostylistic culture and by the state and society; the second (1991-2000) – related to the normalization, structuring and formal separation of youth groups, which contributed to the promotion of world practices through the media, the escalation of social aggression; third - the current stage of development of the youth movement, characterized by a clear group hierarchy and the emergence of a specific subculture (group traditions of joint activities, specific slang, elements of external attributes, etc.).

Key words: *youth, grouping, youth movement, genesis.*

Вступ. Сучасні соціально-економічні й політичні перетворення в країні, що пов'язані з реформуванням усіх сфер суспільного життя, неминуче призводять до суттєвих змін у соціальному просторі, зламу колишніх моральних цінностей, норм, традицій, стереотипів мислення. Ці трансформації негативно впливають на формування особистості дітей та сприяють вчиненню ними злочинів й інших правопорушень. Відповідно до Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021-2025 роки (2020) [1], схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2020 р. № 1669-р, необхідність самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, її участі та інтеграції у суспільне життя, що розвиватиме їх національну свідомість на основі суспільних і державних цінностей та відповідального громадянства, надаватиме молоді можливості для успішної реалізації і соціалізації, підвищить рівень їх громадянських компетентностей, спроможності бути самостійними, життєстійкими, активними, патріотичними і відповідальними учасниками суспільного життя є однією із суспільних цінностей, а її соціальна підтримка є одним з основних пріоритетів державної політики. Потребують нагального розв'язання проблеми, що пов'язані з низьким рівнем участі молоді у суспільному житті, в діяльності інститутів громадянського суспільства; громадянських компетентностей, у тому числі й щодо дотримання правових норм, стандартів прав людини, насамперед толерантного ставлення та взаємоповаги один до одного; підготовки молоді до сімейного життя, відповідального ставлення молоді до планування сім'ї та власного репродуктивного здоров'я; соціаліза-

ції, реінтеграції та адаптації молоді, яка проживає у складних життєвих обставинах, вразливих та маргіналізованих груп у суспільстві, насамперед молоді з інвалідністю; свідомого вибору професії та кар'єрного розвитку та розвитку лідерських якостей [1].

На фоні загального зменшення кількості облікованих кримінальних правопорушень, мають стійку тенденцію до збільшення тяжкі та особливо тяжкі посягання, що вчинені особами до 35 років, зокрема питома вага грабежів зростає з 19,2 до 21,1%; розбоїв – з 4,8 до 5,4%, вимагань – з 1,8 до 2,1%, незаконного заволодіння транспортним засобом – з 3,9% до 4,3%, хуліганства – з 5,2% до 5,7%. Серед них кожне третє кримінальне правопорушення вчинене у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, майже 70% з них групою осіб (зокрема, за участю дорослих та організованою групою) та повторно. Викликає занепокоєння зміщення вікового цензу особи винного у бік зменшення [2; 3].

Пошук шляхів удосконалення заходів запобігання кримінальним правопорушенням неформальними групами був предметом активних дискусій у працях Ю.М. Антоняна, М.М. Бабаєва, І.О. Бандурки, В.В. Василевича, В.В. Голіни, Б.М. Головкина, О.М. Джужі, А.І. Долгової, А.П. Закалюка, А.Ф. Зелінського, О.М. Костенка, О.Г. Колба, О.М. Литвинова, В.В. Лунєєва, Н.С. Юзікової, Н.В. Яницької та ін. Напрацювання зазначених учених містять низку положень і висновків, які прямо або опосередковано стосуються окремих аспектів запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються молодіжними угрупованнями. Отже, назріла потреба у дослідженні передумов виникнення та розвитку неформальних молодіжних угруповань в Україні.

Постановка завдання. Вищевикладене вказує на актуальність даної проблеми. *Метою нашої роботи є дослідження виникнення та розвитку неформальних молодіжних угруповань на теренах України.*

Результати дослідження. В Україні існує позитивний досвід вирішення актуальних питань молоді. Водночас існує багато викликів, пов'язаних з необхідністю самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, її участі та інтеграції у суспільне життя, що розвиватиме її національну свідомість на основі суспільно-державних цінностей та відповідального громадянства, надаватиме молоді можливості для успішної реалізації і соціалізації, підвищить рівень її громадянських компетентностей, її спроможність бути самостійним,

життєстійким, активним, патріотичним і відповідальним учасником суспільного життя [1].

Становлення та розвиток молодіжного руху в Україні на сучасному етапі спіткали складні багатопланові процеси. Хоча історія молодіжного руху України має глибокі корені, вивчення проблеми знаходиться на недостатньому рівні, оскільки відсутня концепція молодіжного руху, немає єдиного чіткого визначення поняття «молодіжний рух», мало досліджені регіональні особливості становлення, розвитку та функціонування молодіжних об'єднань. Сьогодні молодіжні рухи намагаються виконувати організуючу роль у процесі взаємодії молодого покоління із старшим. Такі рухи є основою формування молодіжних культур і стилів життя, що пізніше поширять свій вплив на культуру та спосіб життя суспільства в цілому. Молодіжні рухи також є засобом привернення уваги суспільства до потреб молоді та пристосування суспільства до цих потреб. Важливим аргументом, без якого важко розраховувати на успіх в державотворенні, є розуміння ролі молоді, молодіжного руху в житті країни.

Серед широкого спектра дефініцій феномену молоді найоптимальнішою є та, що дає цілісне уявлення про молодь як суб'єкта розвитку суспільства.

Молодь – це суспільно диференційована соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, психологічні, культурно-освітні тощо властивості, що характеризують її біосоціально-дозрівання як здійснення самовираження її внутрішніх сутнісних сил і соціальних якостей [4, с. 38]. Організуючись в специфічні соціально-демографічні об'єднання, молодіжні рухи вирізняються неординарністю світогляду, суспільним динамізмом, інноваційним потенціалом, революційною активністю.

Масовий громадський рух на теренах сучасної України почав розвиватися в XIX ст. Молодь як активна соціальна структура була основою культурницького, а згодом і політичного етапу національного розвитку України. Саме студентська молодь становила більшість Кирило-Мефодіївського братства (1846-1847 рр.), Харківсько-Київського товариства (1856-1860 рр.), Малоросійської громади (1861 р.) та ін. українофільських об'єднань в різних містах України. У цей період навколо ідеї української державності гуртувалися радикальні об'єднання («Молода громада», «Молода Україна») не тільки у великих центрах, а й у повітових селах. Студентські й молодіжні активісти ставали своєрідним будівельним матеріалом для українських політичних організацій того часу [5, с. 27].

На початку XX ст. відбулося нове піднесення молодіжного руху в Україні. Окрім кількісного зростання молодіжних об'єднань (за перші п'ять років початку XX ст. виникло більше ста спілок, гуртків, комітетів), відбулися якісні зміни у формах діяльності: акцент робився на вирішенні суто молодіжних проблем. Найвідомішими молодіжними організаціями того часу були «Січ» та «Пласт», що організовували свою роботу на засадах скаутизму і у традиціях українського козацтва. За їхньою ініціативою в 1914 р. був утворений Український легіон, що пізніше трансформувався в Українських січових стрільців. Отже, вищезгадані організації відіграли значну роль у вихованні тодішньої молоді і справили великий вплив на подальший розвиток молодіжного руху України.

Протягом 1945-1970 років проводили діяльність націоналістичні, націонал-комуністичні, соціал-демократичні та ліворадикальні неформальні угруповання. Базовими засадами діяльності об'єднань націоналістичного спрямування були ідеї організації українських націоналістів (ОУН): збройна боротьба за звільнення України, побудова незалежної української держави, створення національної диктатури як перехідної форми державного будівництва. Однак, реалізуючи ці постанови, члени організації зосередилися на легальних способах боротьби – агітації і пропаганді. Націонал-комуністичні об'єднання теж виступали за створення суверенної української держави, але засновані на соціалістичному устрої [6, с. 229].

Що стосується основних напрямів суспільно-політичної діяльності неполітизованих об'єднань молоді післявоєнних років та до 1970 року, то на відміну від політизованих суспільних об'єднань не переслідували безпосередньо політичних цілей, хоча часто їхня діяльність набувала політичного характеру. Характерною рисою неполітизованих молодіжних об'єднань, незважаючи на їх фактичне функціонування в межах існуючої системи, була наявність опозиційної складової. Вона виражалася у виробленні і реалізації власних цілей та інтересів, критиці роботи державних і громадських структур, пошуках альтернативних форм діяльності [7, с. 55; 8, с. 69].

У даний період активно створювалися об'єднання націонал-культурницького спрямування за ініціативою нового покоління митців у літературі та мистецтві – шістдесятників. У своїй роботі члени об'єднань піднімали актуальні проблеми культурного життя суспільства, що викликало невдоволення владних структур, призвело до

репресій щодо активних учасників і анулювання даних груп. Їхня роль полягала в тому, що своєю діяльністю, яка не мала безпосередньо політичного характеру, вони сприяли усвідомленню серед певної частини населення необхідності суспільно-політичних змін у державі.

Для періоду кінця 1970-х – першої половини 1980-х рр. характерним було істотне збільшення кількості субкультурних об'єднань молоді та урізноманітнення напрямів їхньої діяльності. Значного поширення набув рух хіпі, основою якого стало застосування пасивного протесту як форми суспільно-політичної діяльності. Пропагувалося відчуження молоді від влади, політики і суспільства, що призвело до поширення серед певної частини молоді політичної пасивності, неучасті у суспільно-політичному житті, особливо в межах офіційних структур. Водночас з'явилася низка напрямів субкультурної активності, які значно радикалізували молодіжне середовище. Серед таких об'єднань були панки, територіальні угруповання, фанати футбольних команд тощо. До всіх напрямів субкультурної діяльності молоді влада застосовувала репресії партійно-комсомольських органів спільно з органами МВС [9, с. 77; 10, с. 91].

Розпочаті в 1985 р. суспільно-політичні процеси сприяли зміні орієнтирів у ставленні офіційних структур до неформальної ініціативи. Проголошувався курс на налагодження відносин з неформальними об'єднаннями, в основу якого була покладена необхідність забезпечення ідейно-політичного й організаційного впливу на них, надання допомоги в діяльності «позитивним» об'єднанням та безкомпромісна боротьба з «несумісними з соціалістичним способом життя проявами» [11, с. 129]. У серпні 1989 – лютому 1990 рр. неформальні молодіжні об'єднання стали значною опорою демократичних сил у протистоянні з владою, яке закінчилося відмовою КПРС від монополії на владу. Це створило необхідне підґрунтя для формування демократичної системи громадських об'єднань у 1990-1991 рр.

Зупиняючи увагу на дослідженні історичних коренів українського молодіжного руху, варто зазначити, що історію українського молодіжного руху можна репрезентувати чотирма історичними періодами: з XV-XVI ст. і до кінця XIX ст.; з початку XX ст. до середини 20-х років; з середини 20-х років до початку 80-х років; з середини 80-х років і до сьогодні [12, с. 15]. В. Кулик подає таку періодизацію розвитку молодіжного руху: I етап – середина 80-х – осінь 1989 р., який автори визначають як період зародження

сучасного організованого молодіжного руху; II етап – 1989-1990 рр., що в першу чергу характеризується поширенням та розвитком організованого молодіжного руху (масових молодіжних громадсько-політичних рухів), виникненням масових молодіжних громадсько-політичних організацій; III етап – 1991-1992 рр., що характеризується організаційною, політичною та ідеологічною кризою в своєму розвитку; IV етап – 1993-1996 рр. – період яскравої масової політизації молодіжних рухів та організацій; V етап – 1996-1999 рр., що характеризується активізацією спроб молодіжних лідерів очолити загальноукраїнський організований рух та участю представників різних молодіжних організацій у виборчих кампаніях; VI етап розпочався в 1999 році внаслідок створення молодіжних партій активізацією спроб очолити загальноукраїнський організований рух [5, с. 82-84].

Що стосується періодизації сучасного молодіжного руху, то О. Корнієвський виділяє чотири головних етапи сучасного розвитку молодіжного руху в Україні:

– «неформальний» (середина 80-х – осінь 1989 р.) – період теоретичного пошуку в молодіжному середовищі нової системи ідеологічних координат; період переоцінки традиційних цінностей;

– «самодіяльний» (осінь 1989 р. – жовтень 1990 р.) – поширення руху соціально-політичних, громадянських ініціатив молоді. Молодіжний рух набув тоді більш організованих форм національно-патріотичного волевиявлення молоді, почав, образно кажучи, виходити з оболонки клубної самодіяльності;

– «інтегративний» (кінець 1990 р. – серпень 1991 р.) – період поглиблення політичної диференціації, у тому числі й за партійною ознакою, період подальшої інтеграції молодіжних об'єднань в єдиний український молодіжний рух за національну державність, демократичні перетворення і соціальну справедливість; період пошуку ними оптимальної організаційної моделі співпраці на всеукраїнському та регіональному рівнях;

– «посткомуністичний» (з 24 серпня 1991 р. і до теперішнього часу) – етап інституціоналізації, формування інтегрованої сукупності державних і недержавних громадських інституцій, організацій, установ, що ставлять за мету створення необхідних умов для самореалізації молоді, сприяння її соціальному становленню та розвитку. Пріоритетними функціями молодіжного руху стають соціально-захисна, патріотично-виховна та комунікативна [13, с. 81-82].

Зі свого боку К. Плоский, враховуючи періодизацію історичного розвитку молодіжного руху в Україні, яка закінчується 2000 роком у багатьох дослідників, пропонує власну періодизацію сучасного українського молодіжного руху, розмежовуючи в його розвитку три етапи: I – етап «зародження» (кінець 80-х – сер. 90-х років ХХ ст.) – виникнення організаційно-правових форм діяльності новітнього вітчизняного молодіжного руху (поява перших активістів, що шукають нові моделі лідерства у молодіжному середовищі; формування базових ціннісних орієнтирів молодіжних об'єднань); II – етап «політизації» (середина 90-х років ХХ ст. – 2004 р.) – включення молодіжного руху до політичного життя країни, поглиблення співпраці з політичними партіями, долучення до виборчого процесу, участь у масових політичних виступах та акціях; зміна лідерів у молодіжному середовищі; III – етап «диференціації» (2004-2008 рр.) – організаційне становлення молодіжних організацій, поява нових форм молодіжної активності, зростання неформальної складової молодіжного руху [14, с. 36].

Оцінюючи молодіжний рух України на сучасному етапі, потрібно відзначити його політичну мобільність, соціальну зрілість, ідеологічний плюралізм. Водночас потрібно констатувати, що організаційно-світоглядне формування молодіжного середовища у нас ще не завершилося. Це пов'язано з об'єктивними обставинами, такими як:

- корумповано-олігархічний характер політичного режиму протягом 14-и років української незалежності давав мало шансів талановитій молоді утвердитися у владних структурах і призвів до панування серед основної маси молодих людей розчарування й недовіри до органів державної влади;

- багатьом новоутвореним молодіжним організаціям досить важко позбутися мітинговості і перейти до конструктивної діяльності;

- складне економічне становище в країні змушує молодь дбати про забезпечення свого матеріального добробуту (заробляти гроші різним способом), а не займатися громадською діяльністю і впливати на вирішення молодіжних проблем політичними засобами, а в разі здобуття влади представниками молоді існує велика спокуса використати її в своїх меркантильних інтересах;

- для значної частини молоді політика відіграє роль компенсації за відсутності можливості самореалізуватися в інших сферах;

- недосконалість законодавчо-правової бази в Україні, відсутність матеріальних ресурсів

ускладнює визначення статусу молодіжних організацій та рухів, створення належних політичних умов для їх самостійного розвитку [15, с. 276].

Потрібно зауважити, що поняття «неформальний молодіжний рух» не цілком тотожне терміну «молодіжна субкультура», позаяк воно має ширше значення. Молодіжна субкультура – це будь-яке об'єднання молоді, що має власні елементи культури, а саме: мову (сленг), символіку (зовнішня атрибутика), традиції, норми і цінності. Неформальним молодіжним рухом можна назвати неорганізовану систему молодіжних субкультур, що розглядаються у взаємозв'язку між собою і з суспільством загалом. Тобто молодіжні субкультури – це результат пошуку своєрідної й нової ідентичності, створення нового стилю. Соціальними детермінантами цього стилю можуть бути романтизовані чи ідеалізовані образи іншої цивілізації чи культури («культурні міти» або «культурні утопії»): образ чужої культури очищався від деяких рис і поповнювався власними інтерпретаціями культурних феноменів. Підґрунтям для конструювання «світоглядних мітів» вітчизняних молодіжних субкультур виступає насамперед Захід, що несе загрозу для національної ідентичності українців.

Причина появи молодіжних субкультур спільна як для західних країн, так і для України, тому на пострадянському просторі необхідно виокремити такі типи молодіжних субкультур: за ціннісними орієнтаціями: романтико-ескапістські (гіпі, толкієністи, за деякими винятками байкери); гедоністично-розважальні (мажори, рейвери, репери тощо); кримінальні (гопники, урла); анархо-нігілістичні чи радикально деструктивні (панки, металісти, сатаністи); за історичним критерієм: традиційні, що мають довгу історію в країні (гіпі, панки, бітломани тощо); нові молодіжні формування, які виникли упродовж останнього десятиліття (толкієністи, уніформісти, металісти тощо).

На підставі цієї типологізації можна коротко охарактеризувати деякі молодіжні субкультури, що відіграли значну роль у становленні цілого покоління людей.

Романтико-ескапістські типи молодіжних субкультур характеризуються орієнтацією на створення паралельного світу, свого роду міту. Фактично це втілення в життя слів В.Шекспіра: «Увесь світ – театр, а люди в ньому – актори». Ця субкультура створює свій паралельний «світ», у якому вона «ховається» від реалій суспільства.

Релігійно-містичні молодіжні субкультури є синтезом містичних і релігійних культів із традиціями

і цінностями окремих молодіжних субкультур. Серед представників цього типу молодіжних субкультур яскравим прикладом є «братерство кандидатів у справжні люди» (БКСЛ), що є симбіозом утопічно-комуністичних ідей, релігійної практики і психологічної обробки.

Гедоністично-розважальні субкультури ще називають музичними молодіжними субкультурами. Здебільшого їхні адепти складаються з підлітків, котрих об'єднують спільні музичні смаки, легке, безтурботне ставлення до життя, прагнення жити сьогоднішнім, прикид (особливості зовнішнього вигляду, одягу та рухів). Необхідно відзначити, що такі молодіжні об'єднання нестійкі і залежать від популярності музичних напрямків.

Початок епатажно-протестним субкультурам поклали панки. Саме вони стали пропагандистами ідеї шок-протесту. Пізніше цю ідею підхопили металісти, трешери, сатаністи. Окремо в цій когорті стоять байкери, які віддають перевагу романтиці мандрів. Треба наголосити, що епатажно-протестні субкультури часто переходять у радикально-деструктивні, їхня приналежність до першого чи другого типу визначається лише мірою неприйняття навколишнього середовища і готовністю до силових дій.

До радикально-деструктивного типу субкультури можна зарахувати ті молодіжні субкультури, що мають чітку лінію асоціальної поведінки й орієнтовані на застосування силових методів. Тут простежується «конфлікт модерного з традиціями. Молодому поколінню не чужі традиції нації, до якої вони належать, але їм чужі архаїчні форми їх вираження. Молоді завжди властивий потяг до нових, революційних форм самореалізації» [17, с. 1320]. Зазвичай серед них діють різноманітні політичні організації, що намагаються перетягнути їх на свій бік, політизуючи їхню діяльність.

Гакери («зламувачі») є новим типом молодіжної субкультури. По суті в Україні вона тільки формується у зв'язку із нерозвиненістю інформаційних комунікацій і комп'ютеризації. У спеціалізованому середовищі поняття «гакер» має доволі вузьке значення, адже цим терміном зазвичай називають комп'ютерного злочинця, який «зламує» сайти, обманює банківські системи охорони, запускає в мережу віруси. Субкультура гакерів перебуває на етапі становлення.

Термін «кракер» точніше передає західне розуміння цієї субкультури. Кракери – це ті, хто робить світ віртуальної реальності доступним для всіх бажаючих. Переважно вони ламають захисні коди на ліцензійних іграх, роблять доступними

платні сайти й Інтернет. Існують так само ламери і геймери. Перші проводять значну частину свого часу біля комп'ютера, але не мають досить знань про нього, інші є фанатами віртуальних ігор. Саме другий тип може претендувати на статус молодіжної субкультури.

Сьогодні ультрас та хуліганс як входять до різних фанклубів, так і створюють власні організації. Ці поняття пов'язані з двома стилями підтримки: з англійським – хуліганс – та з італійським – ультрас. У першому випадку мають на увазі агресивних англійських фанатів, у другому експресивних італійців. В цілому під хуліганс розуміються ті, хто пріоритетним для себе у підтримці улюбленої команди бачить відстоювання її інтересів за допомогою сили, а потім вже на трибунах. Для ультрас пріоритетною є підтримка на стадіоні, а всі інші аспекти навколофутбольного життя є вторинними [18].

Соціально-політична зрілість сучасного молодого покоління визначається тим, наскільки воно здатне виконувати свою місію, тобто сприяти формуванню громадянського суспільства, демократичної правової держави, вирішувати економічні, духовно-моральні проблеми [16, с. 139].

Висновок. На підставі дослідження історичних документів та нормативно-правових актів виокремлено основні етапи становлення феномена вітчизняного неформального молодіжного угруповання: перший (1980-ті – 1991 рр.) характеризується зародженням радянського/українського молодіжного середовища в умовах тиску моностилістичної культури й активної протидії такому руху з боку держави та суспільства; другий (1991-2000 рр.) пов'язаний з унормуванням, структуруванням та формальним відокремленням молодіжних угруповань, чому сприяли популяризація світових практик засобами масової інформації, ескаляція соціальної агресії; третій – сучасний етап розвитку молодіжного руху, що відрізняється чіткою груповою ієрархією та виникненням специфічної субкультури (групові традиції спільної діяльності, специфічний сленг, елементи зовнішньої атрибутики тощо).

Література

1. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021-2025 роки : постанов Кабінету Міністрів України від 02 червня 2021 р. № 579. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-molod-ukrayini>.

2. Вплив соціально-економічних процесів на злочинність в Україні та у світі (за офіційними мате-

ріалами ООН, Всесвітнього банку, статистичного органу Євросоюзу (Eurostat), Державної служби статистики України) : аналітичний огляд. Київ : ДНДІ МВС України, 2020. 54 с.

3. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.

4. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін / за ред. В. Ворони, М. Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2014. 332 с.

5. Кулік В., Голобуцька Т., Голобуцький О. Молода Україна: сучасний організований молодіжний рух та неформальна ініціатива : дослідження. Київ : 2014. 963 с.

6. Сорока С.В. Політологічний аналіз діяльності молодіжних об'єднань в українському опозиційному русі 1950-х – першої половини 1980-х років. *Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість* : збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 12-13 травня 2005 р. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. Т. 5. С. 229-232.

7. Сундиев И.Ю. Самодетельные объединения молодежи: история развития и типология. *Социс*. 1989. № 2. С. 54-58.

8. Михайлова Е.М. Неформальное молодежное движение: динамика развития. *Советская педагогика*. 1990. № 7. С. 69-72.

9. Быстрицкий А.Г. Неформальное молодежное движение: возникновение и развитие. *Советская педагогика*. 1989. № 6. С. 76-79.

10. Головенько В.А. Український молодіжний рух у ХХ столітті (історико-політологічний аналіз основних періодів). Київ : А.Л.Д., 1997. 160 с.

11. Головатий М.Ф. Соціологія : курс лекцій. Київ : МАУП, 2006. 304 с.

12. Головенько В.А. Молодіжний рух в Україні: історія та сьогодення. *Рідна школа*. 1993. № 5. С. 15-17.

13. Корнієвський О.А., Якушик В.М. Молодіжний рух та політичні об'єднання в сучасній Україні. Київ, 2015. 132 с.

14. Плоский К.В. Молодіжний громадський рух як чинник державотворення в Україні : монографія. Київ : «Алерта», 2011. 238 с.

15. Кухар В. Молодіжні неформальні рухи в Україні (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.). *Українознавство*. 2001. № 2. С. 276-279.

16. Булавін О., Корнієвський О. Молодь і майбутнє сучасних політизованих громадських об'єднань. *Політологічні читання*. 1992. № 4. С. 128-139.

17. Сич О. Перспективи і шляхи націоналістичної молодіжної політики. *Визвольний шлях*. 1995. № 11 (572). С. 1319-1323.

18. История и национальные особенности фанатского движения Украины. *Динамо Киев*. URL: <http://dynamo.kiev.ua/blog/91566.html>.

Конопельський В. Я.,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права
та кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ
Агапова К. В.,
аспірант кафедри кримінального права
та кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Наукове видання

**Південноукраїнський правничий часопис
3'2021, Ч. 2**

Науковий журнал

Комп'ютерне верстання Кузнєцова Н. С.

Формат 60×90/8. Гарнітура «Trebuchet MS».

Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 10,98. Ум. друк. арк. 13,25. Зам. № 0222/063

Підписано до друку 11.10.2021. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6424 від 04.10.2018 р.